
Економічна безпека в умовах воєнного стану як фактор формування молодіжного ринку праці

Валентина Хачатрян

кафедра економіки та міжнародних відносин, Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, Вінниця, Україна

ORCID 0000-0003-0620-3223

Олена Красняк

кафедра економіки та міжнародних відносин, Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, Вінниця, Україна

ORCID 0000-0003-1645-1431

Для цитування цієї статті:

Хачатрян Валентина, Красняк Олена. Економічна безпека в умовах воєнного стану як фактор формування молодіжного ринку праці. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Vol. 3, No. 1, 2024, pp. 24-37. doi: 10.46299/j.isjmef.20240301.03.

Надійшла до редакції: 02 січня 2024 р.; **Схвалено:** 31 січня 2024 р.;

Опубліковано: 01 лютого 2024 р.

Анотація: Стаття присвячена дослідженню проблем молодіжного ринку праці в період воєнного стану та повоєнного відновлення країни та окреслюється вплив негативних тенденцій в сфері ринку праці на економічну безпеку. Проаналізовано сучасну ситуацію на ринку праці в умовах війни, яка характеризується зниженням рівня зайнятості та збільшенням рівня безробіття, що особливо гостро постає перед молоддю. Визначено основні причини дисбалансу між попитом і пропозицією молоді на ринку праці, що впливає на економічний розвиток країни. Акцентується увага на потребах молоді, що пов'язані зі сферою професійного самовизначення та рівнем їх готовності до активних змін. Аналізується питання динаміки чисельності та питомої ваги безробітної молоді за віковими групами, в період високої економічної і соціальної напруги, що негативно вплинула та посилилась в міру зниження рівня економічної активності та зайнятості протягом досліджуваного періоду. Висвітлено основні аспекти що регулюють економічний добробут молоді та визначені ціннісні орієнтири безпеки на молодіжному ринку праці. Розкриті фактори, які є орієнтирами добробуту для більшості молодих людей та визначені складові що перешкоджають молоді під час пошуку роботи. Крім того, досліджено, що чим довше тривають військові дії тим більше молодь емігрує до Європейських країн для отримання освіти, що створює порушення рівноваги у формуванні національного молодіжного ринку праці та має суттєвий вплив на економічний розвиток країни. З'ясовано, що, незважаючи на військові дії, молодіжний ринок праці почав процес стабілізації, демонструючи свою адаптованість до потреб та діючих умов та позитивно вплине на економічну безпеку.

Ключові слова: ринок праці, економічна безпека, молодіжне безробіття, воєнний стан, зайнятість населення.

---

1. Вступ

Проблема працевлаштування нині принципово відрізняється від докризового періоду. У перші місяці повномасштабної війни економічна безпека країни залежала від довоєнних резервів і запасів безпеки, оперативного посилення соціальних ініціатив на регіональному та місцевому рівнях, а також від впевненості українського народу в собі перед лицем рецесії. Найсерйознішою загрозою економічній безпеці до руйнівних наслідків війни, за впливом і імовірністю настання, є: різкий економічний спад унаслідок згортання ділової активності в умовах війни, неможливості ведення бізнесу в окремих регіонах країни в зоні бойових дій або ризиковій зоні, економічний дефіцит найважливіших ресурсів, небезпека та зниження економічної стабільності, різні можливості для диверсифікації виробництва та бізнес-процесів через географічні фактори бойових дій, скорочення робочої сили внаслідок інтенсивних процесів міграції населення за кордон до війни, значне погіршення соціально-економічного становища незахищених верст населення, втрата можливостей працевлаштування та поглиблення структурної нерівності на ринку праці, значне зниження добробуту та якості життя населення, велика кількість біженців, які залишають країну в період бойових дій, збільшення навантаження на соціальну інфраструктуру та ринок праці в густонаселених регіонах, що має надлишок робочої сили де стрімко зростає кількість внутрішньо переміщених осіб.

Сучасне безробіття в Україні – специфічне явище, породжене недосконалою економікою країни, глобальними викликами, економічною нестабільністю, війною в країні. Особливо гостро проблема безробіття в Україні постає перед молоддю. Традиційно молодь є найактивнішою соціальною групою суспільства, вона створює майбутнє суспільства і розвиває країну.

В Україні триває війна, яка безпосередньо вплинула на молодь, що призвела до перерв у навчанні, переміщення їх у безпечні місця та психологічних травм. За даними Міністерства молоді та спорту України, 40% молоді України постраждало від війни, понад 2 мільйони молодих людей стали внутрішньо переміщеними особами та близько 2 мільйонів молодих людей були змушені емігрувати за кордон [1]. Однак, незважаючи на виклики війни, багато молодих людей є волонтерами у своїх містах, допомагають в реалізації гуманітарних процесів, підтримують внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та вразливі групи населення, що дозволяє відігравати активну роль у реагуванні на надзвичайні ситуації та покращувати соціально-економічне становище країни. Нещодавнє дослідження Sharp показало, що кількість молодих людей, які пішли волонтерами під час тотальної війни, значно зросла [2].

Сьогодні молодь усвідомлює, що вона має бути господарем країни, тобто має захищати свої права та виконувати свій громадянський обов'язок. Створення механізму справжньої участі молоді, заснованої на хвилі патріотизму, допоможе зберегти післявоєнну національну єдність та волонтерський ентузіазм, але, що важливіше, зміцнить демократію та економічну безпеку країни. Відбудова України буде величезним викликом не лише для України, а й для всього світу. Тому на даному етапі необхідно звернути увагу на проблеми молодіжного ринку праці в умовах воєнного стану та визначити основні шляхи їх вирішення у повоєнному відновленні країни, що дасть можливість забезпечити високе та стійке економічне зростання.

2. Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом дослідження є процес формування та функціонування молодіжного ринку праці в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення як складова економічної безпеки.

Предметом дослідження є комплекс теоретико-методологічних та практичних аспектів досліджень молодіжного сегменту ринку в контексті економічної безпеки.

3. Мета та задачі дослідження

Метою дослідження є здійснення теоретичної та аналітичної оцінки поточної ситуації на ринку праці в умовах повномасштабного вторгнення та виявлення основних проблем пов'язаних із зайнятістю молоді. Основну задачу вбачаємо в обґрунтуванні шляхів стабілізації молодіжного ринку праці у формуванні економічної безпеки країни.

4. Аналіз літератури

Проблема молодіжного безробіття досліджувалася у низці праць вітчизняних та закордонних вчених, серед яких: Н. Любомудрова, В. Гойчук [3], Й. Ситник, І. Рогуцька [4], А. Холодницька, А. Бондаренко [5], Т. Павлюк [6], В. Дериховська [7], О. Пищуліна, К. Маркевич [8], J. M. Verd, O. Barranco, M. Volíbar [9], В. Хачатрян [26], Н. Багацька [10, 25], О. Бондаренко [25], В. Стратійчук, І. Новак [24] та інші.

С. Іваніцька та І. Мороховець [11] вважають, що молодь є невикористаним резервом для реформування держави та виведення її на новий соціально-економічний рівень, молодь була б зацікавлена в регламентованих видах діяльності.

На думку Т. Павлюк, основною причиною низької зайнятості молоді в Україні є те, що швидке зростання пропозиції робочої сили та відносно невелика кількість нових робочих місць ще більше посилять існуючі дисбаланси та призведуть до відтоку надлишкової робочої сили за кордон [6].

Н. Багацька підкреслює, що до 2025 року 75% працюючого населення становитимуть міленіали. Це люди з цінностями, які не визначаються грошима, і вони дійсно потребують свободи, гнучкості та покликання, яке розвиває і реалізує їх, а не стабільність [10].

Безумовно, подолання таких серйозних соціально-економічних проблем, як безробіття серед молоді, потребує спільних економічних, політичних, правових і соціальних дій держави, роботодавців і самого молодого покоління. Бо чим вищий рівень зайнятості молоді, тим більше економічне зростання та процвітання країни [12].

В. Сибірцев відмічає авторські пропозиції у співвідношення існуючих підходів до розуміння ринку праці та напрямів забезпечення економічної безпеки його розвитку [30].

У праці [3], Н. Любомудрова та В. Гайчук зазначили, що із початком бойових дій ринок праці України опинився у певному колапсі та відчув на собі панічні настрої населення щодо подій, котрі відбуваються в країні.

Л. Стрембіцька у праці [31], наголошує, що найбільшою загрозою економічній безпеці країни є розширення неформального (тіньового) ринку праці.

Нині, коли внаслідок ворожої агресії існує загроза життю українців, досить важко знайти та побудувати, цілісну систему мотиваційних заходів для роботодавців щодо сприяння забезпечення молоді першим робочим місцем, розвитку системи дуальної освіти, а також державної підтримки молодіжних підприємницьких ініціатив, що спонукатимуть до скорочення рівня молодіжного безробіття, а також скорочення молодіжної трудової міграції [5].

На нашу думку, питання молодіжного ринку праці залишається досі актуальним та дискусійним враховуючи зміни які відбуваються в умовах воєнного стану з погляду економічної безпеки країни.

5. Методи досліджень

Для написання статті використано методи аналітичного групування, системного, статистичного та факторного аналізу та синтезу, теоретичного узагальнення для дослідження формування та розвитку молодіжного ринку праці.

6. Результати досліджень

Широкомасштабні військові дії, які тривають в Україні вже майже два роки, негативно впливають на ситуацію на ринку праці. Ринок праці має не тільки економічне, а й соціальне значення, оскільки є джерелом доходу для більшості населення. З соціально-політичної точки зору збереження досить високого рівня зайнятості населення є неодмінною умовою економічної безпеки та стійкості українського суспільства. Для досягнення цілей розвитку ринку праці, ринок повинна володіти певною структурою функціонального, інформаційного та організаційного характеру. Не менш важливим фактором, який вплинув на ринок праці та зайнятість населення, було запровадження та мобілізація воєнного стану. Призов до лав ЗСУ суттєво вплинув на наявність робочої сили, спричинив зміни в плинності кадрів, визначив деталі попиту та пропозиції та збільшив дефіцит робочої сили на ринку праці.

Найбільш значущою зміною на ринку праці України у 2022 р. стало істотне скорочення обсягів зайнятості. Це відбулось унаслідок зниження ділової активності або припинення діяльності значної кількості підприємств, а також скорочення зайнятості з економічних причин на підприємствах, які продовжували працювати. Найбільшою мірою скорочення зайнятості в Україні протягом 2022 р. відбулось унаслідок суттєвого зменшення обсягів виробництва на підприємствах і через порушення виробничих зв'язків, руйнацію підприємств у регіонах воєнних дій. Загалом за підсумками 2022 р. кількість приватних підприємств в Україні скоротилась на 21,3%. По Україні кількість працюючих на приватних підприємствах скоротилась на 15% і в четвертому кварталі 2022 р. становила 6,65 млн осіб. Кількість працюючих за наймом у фізичних осіб – підприємців скоротилась на 28% і становила в четвертому кварталі 2022 р. 604 тис. осіб [19].

Протягом 2022 р. підприємства, які не припиняли діяльності, скоротили до 5% персоналу. Загалом скорочення кількості працівників відбулось в усіх сегментах підприємств, незалежно від їх розміру. Найбільша частка скорочення припала на сегмент мікропідприємств, де порівняно з початком року чисельність найнятих працівників скоротилась на 53%. Краща ситуація спостерігалася в сегменті великих підприємств, де скорочення кількості працівників не перевищило 4%. Середні та малі підприємства втратили відповідно 6 і 8% від загальної кількості працівників.

На думку В. Стратійчук та І. Новака трудові ресурси відіграють дуже важливу роль як у діяльності окремих підприємств, так і в економіці країни в цілому. Вони є найважливішим елементом потенційної робочої сили країни, що представлені людьми зі свідомістю, волею, економічними та соціальними потребами, у силу чого необхідно враховувати й узгоджувати економічні та соціальні інтереси суспільних прошарків людей [24].

Бізнес та ринок праці в Україні пережив кілька еволюційних етапів своєї діяльності в нових умовах воєнного стану. Наприкінці лютого та березні 2022 року активність на ринку праці різко скоротилась. В країні закрилося багато бізнесових структур і люди масово втратили роботу. Перемістити весь колектив або частину персоналу у безпечні регіони чи інші країни та продовжити роботу змогу мали лише окремі компанії [8, с.4]. Тобто, економічна безпека підприємств та працівників стала першочерговим завданням для більшості суб'єктів господарювання.

До 1 березня 2023 року без роботи залишаються 150 тисяч осіб. За статтею: у загальній чисельності зареєстрованих безробітних чоловіки становили 43,3 тис. (або 29%), жінки – 106,7 тис. (або 71%). За віком: 23% зареєстрованих безробітних були у віці до 35 років; 29% – 35-44 роки; 29% – у віці 45-55 років; 19% старше 55 років. За освітою: 43% зареєстрованих безробітних мають вищу освіту, 36% – професійно-технічну та 21% – загальну середню. За видами економічної діяльності: 21% зареєстрованих безробітних раніше були зайняті в торгівлі, 16% – у промисловості, 16% – у сільському, лісовому та рибному господарстві, 12% – у сфері державного управління, обороні, обов'язковому соціальному страхуванні [13].

У перші дні війни, серед основних дій, які могли впроваджувати українські підприємства до свого персоналу це налагодження постійної комунікації, психологічна допомога, дотримання соціальних гарантій, виплата зарплат, тобто все те що давало можливість підтримки співробітників та гарантії їхньої зайнятості [14].

Проте, керівники вітчизняних підприємств для формування молодіжного ядра персоналу в умовах війни вбачають інноваторів, мобільних та стабільних працівників. Інноватори – генератори ідей та харизматичні особистості, їх відрізняє найвищий професіоналізм, амбітність, комунікабельність і як наслідок – здатність самостійно ставити і вирішувати завдання. Мобільні працівники здатні переміщатися іншими робочими місцями і виконувати різні трудові функції, освоювати нові види робіт за умов відсутності стабільності. Стабільні працівники прив’язані до робочого місця та колективу і здатні підтримувати стабільність налагоджених процесів та відносин у колективі. Цілком зрозуміло, що молодий колектив підприємства повинен бути підібраний таким чином, щоб недоліки та слабкі сторони одних співробітників компенсувалися перевагами та сильними якостями інших.

Варто проаналізувати рівень безробіття в Україні, в умовах війни за період січень-лютий 2022-2023 років у таблиці 1.

У 2022-2023 роках на ринку праці виникли серйозні виклики, але брак статистичних даних суттєво обмежив можливість оцінити реальну ситуацію та характер змін в Україні в умовах війни.

Молодь на ринку праці в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення країни знаходиться перед великими викликами. З одного боку, є відповідальною за інноваційний потенціал суспільства, але з іншого боку, її вікові, соціально-психологічні та професійні особливості роблять її однією з найбільш вразливих груп на ринку праці. Зростання рівня безробіття, соціальне відчуження, гендерна нерівність, дискримінація на робочому місці, у тому числі по відношенню до молоді, поширення бідності – серед головних негативних економічних та соціальних наслідків війни [8].

Таблиця 1. Рівень безробіття в Україні, в умовах війни, січень-лютий 2022-2023 років, тис. осіб.

ПОКАЗНИКИ	2022 рік (січень-лютий) тис. осіб	2023 рік (січень-лютий) тис. осіб	2023 до 2022р. (січень-лютий) тис. осіб	
			%	+ (-)
Всього отримували послуги	442,1	288,4	65,2	-153,7
Мали статус безробітного	402,9	240,8	59,8	-162,1
Всього отримали роботу	49,4	29,1	58,9	-20,3
з них, працевлаштовані безробітні	40,0	21,4	53,5	-18,6
Брали участь у громадських роботах та інших роботах тимчасового характеру	8,5	1,2	14,1	-7,7
Проходили професійне навчання	17,2	5,6	32,6	-11,6
з них, в ЦПТО	10,4	3,3	31,7	-7,1
Кількість осіб, охоплених профорієнтаційними послугами	394,5	193,8	49,1	-200,7
з них, безробітних	331,9	153,7	46,3	-178,2
Отримували допомогу по безробіттю	362,5	132,9	36,7	-229,6
Кількість роботодавців, які співпрацювали з центрами зайнятості	42,2	24,1	57,1	-18,1
Кількість вакансій	116,8	64,1	54,9	-52,7

Оскільки в Україні була висока економічна та соціальна напруга, негативні тенденції на ринку праці молоді поступово посилювалися в міру зниження рівня економічної активності та зайнятості протягом досліджуваного періоду. Проаналізуємо динаміку кількості та частки безробітної молоді за період з 1 серпня 2021 по 1 серпня 2023 років за віковими групами, які відобразимо у таблиці 2.

Таблиця 2. Динаміка чисельності та питома вага безробітної молоді за віковими групами з 1 серпня 2021 року по 1 серпня 2023 року

Вікова група, років	Категорія безробітних	Роки			2023 до 2021, +/-	2023 до 2022, +/-
		2021	2022	2023		
Молодь віком 15-24 роки, тис. осіб	чоловіки	6,1	5,2	1,3	-4,8	-3,9
	жінки	11,2	10,2	4,4	-6,8	-5,8
Молодь віком 25-29 років, тис. осіб	чоловіки	10,4	8,2	1,6	-8,8	-6,6
	жінки	17,4	15,3	5,8	-11,6	-9,5
Молодь віком 30-34 роки, тис. осіб	чоловіки	14,7	12,7	2,8	-11,9	-9,9
	жінки	26,2	22,8	9,3	-16,9	-13,5

Станом на 1 серпня 2023 року офіційно безробітними були 112,3 тис. осіб. Серед них 23,9 тис. (22%) – особи віком до 35 років, тобто значна частка молоді є безробітними. Серед безробітних 1800 (2%) – випускники навчальних закладів (ніде не працювали). У 2022 році найбільшу частку (32%) у структурі молоді становили особи віком 30-34 роки, тоді як молодь у віці 20-24 роки лише 19%. Частка молодих людей віком від 14 до 19 років, які, ймовірно, вперше пішли на роботу, становить 24%. Більше половини зайнятої молоді не займаються своєю професією, що зокрема підтверджує необхідність синхронізації потреб ринку праці та ринку освітніх послуг.

Ми вважаємо, що світа відіграє ключову роль у молоді, оскільки за її допомогою вони можуть досягнути неймовірних висот, будувати кар'єру, бути затребуваними фахівцями. У багатьох дослідженнях, науковці розглядають віддачу від різних форм накопичення освіти: базова освіта, наукові дослідження, професійна підготовка, навчання на практиці та інше, проте без значних інвестицій у людський капітал жодна країна не досягла б економічного розвитку. Освіта та стан здоров'я молоді відіграє значну роль в економічному розвитку країни. Найкраща освіта призводить не тільки до вищого особистого доходу, а й також необхідною (хоча не завжди достатньою) умовою для довгострокового економічного зростання. Саме сім'я намагається будь-якими ресурсами підвищувати освіченість своїх дітей. Відповідно, вироблені якості можуть допомогти молоді краще адаптуватися в соціальному середовищі, висловлюючи свої думки і точку зору, знайти однодумців, а також набути значного статусу у суспільстві.

Освітньо-кваліфікаційна структура безробітної молоді на кінець року за даними Державної служби зайнятості України наведемо у таблиці 3.

Таблиця 3. Освітньо-кваліфікаційна структура безробітної молоді, тис осіб

Освітньо-кваліфікаційна структура	Роки				2022 до 2021, +/-
	2019	2020	2021	2022	
Вища та фахова перед вища	149	225	148	86	-62
Професійна (професійно-технічна)	125	156	97	65	-32
Загальна середня	63	78	50	36	-14
Всього	338	459	295	187	-108

Джерело: розраховано [13]

Близько половини безробітної молоді мають вищу освіту. Згідно зі статистичними даними Державної служби зайнятості України, однією з головних проблем вітчизняного ринку праці є дисбаланс між професіями та кваліфікацією, на який вплинули військові дії, структурні зміни в економіці та прискорення технічних і технологічних змін. У той час як кількість вакансій у деяких професійних сферах праці надзвичайно низька, в інших сферах кількість безробітних на одну вакансію значно зросла. Це серйозно перешкоджає забезпеченню продуктивної зайнятості та стає перешкодою для ефективного використання потенційної робочої сили молоді та професійної її реалізації.

Центр економічної стратегії на основі власного дослідження встановив, що в серпні 2023 року рівень безробіття в Україні становив 15,1%. Це найнижчий показник з початку повномасштабної війни, що свідчить про поступове відновлення ринку праці [15].

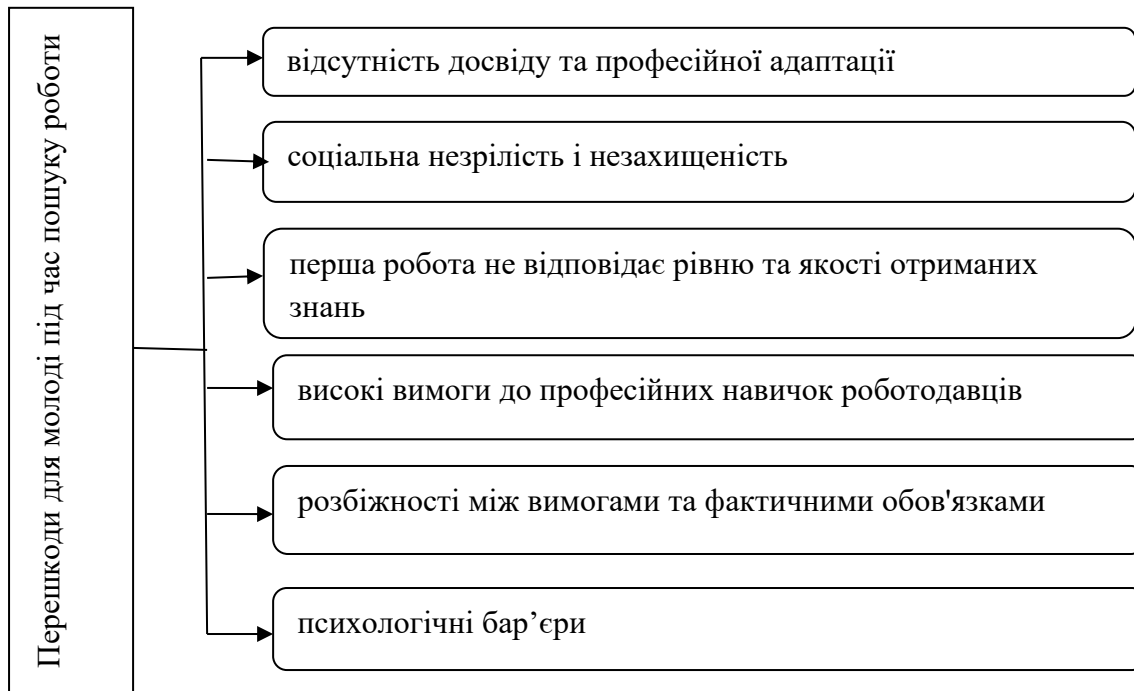
Варто зазначити, що кількість офіційно зареєстрованих молодих безробітних у 2023 році зменшилась під час війни, оскільки є ті хто емігрував за кордон та були зняті з обліку. Більшість це жінки – 78% з них 80% були у віці від 18 до 40 років, тобто у найбільш продуктивній віковій групі. Водночас така статистика не повністю відображає ситуацію в країні, оскільки не враховує данні про людей, які перебувають на тимчасово окупованих територіях та не перебувають на обліку у центрі зайнятості. Соціально-економічний вплив безробіття серед молоді є складнішим і серйознішим, ніж безробіття серед дорослого населення.

За даними Reuters, Верховного комісара з питань біженців ООН [16] з 24 лютого кордон України перетнули понад 9 мільйонів людей. Було зареєстровано в загальному 9 136 006 станом на 13 липня 2022 року. В той час як загальне населення України на 1.01.2022 року сягало 41 167,3 [17]. Станом на 17.01.2023р. за кордоном перебувало майже 7,98 млн. українських біженців, тоді як у межах країни було зафіксовано майже 4,9 млн. внутрішньо переміщених осіб [20]. Масові міграційні рухи мали і продовжують мати значний вплив на здатність країни забезпечувати сталий економічний та соціальний розвиток.

Освіта відіграє особливо важливу роль у формуванні молодіжного ринку праці. Випускники навчальних закладів повинні мати чітке професійне спрямування та бути впевненими що їхні знання затребувані на ринку праці. Дослідження Українського центру оцінювання якості освіти кількість абітурієнтів у 2022 році зменшилась на 40% порівняно з попереднім роком до 229 тис осіб (390 тис осіб у 2021 році). Також слід врахувати, що молодь яка мігрувала в зарубіжні країни та отримає вищу освіту може не повернутися після її закінчення.

Більшість молодих людей, які навчаються за кордоном, вважають отримання освіти в європейському навчальному закладі та отримання відповідного диплому – способом виходу на європейський ринок праці. Цьому сприяє той факт, що приймаючі країни зазвичай вважають випускників вищих навчальних закладів однією з найбажаніших груп іммігрантів. Відповідно до законодавства Європейського Союзу іноземці можуть залишатися в ЄС щонайменше дев'ять місяців після закінчення навчання та ефективно використати цей час для пошуку роботи.

Розподіл молоді як частини трудових ресурсів суспільства визначається специфікою її положення в сфері праці, а також особливою соціальною роллю молоді, система поведінкових норм якої відрізняється від загальносуспільної. В умовах кризи, пов'язаною з воєнними діями в країні, молодіжний ринок праці зазнав труднощів у питанні пошуку бажаних робочих місць. Перешкоди під час пошуку роботи молоді відобразимо на рисунку 1.

Рис. 1. Перешкоди для молоді під час пошуку роботи.

Джерело розроблено автором

Під час пошуку роботи молоді люди стикаються з віковими перешкодами, це відсутність досвіду роботи, що є вимогою роботодавця і де створюється «зачарований» круг – молодь не може отримати досвід без роботи, але не може отримати роботу без досвіду та професійна адаптація у трудовому колективі – потреби у професійній самореалізації, активним та стійким властивостям особистості як професіонала; соціальна незрілість і незахищеність – адаптація молоді до реалій життя враховуючи ситуацію в країні яка має вплив на діяльність підприємства, соціально-професійна мобільність молоді; перша робота не відповідає рівню та якості отриманих знань – гальмує соціально-професійний розвиток молоді, яка не має практичного досвіду; високі вимоги до професійних навичок роботодавців – молодь адаптує свої знання та вміння на відповідних посадах, постійно підвищує кваліфікацію; розбіжності між вимогами та фактичними обов'язками – брак досвіду роботи, комунікабельності у професійному середовищі, стресостійкості та емоційної стриманості, володіння іноземними мовами, роботі в команді; психологічні бар'єри – розгубленість та сумнів через старт кар'єри, страх помилок та невіра в себе, негативний попередній досвід роботи, девіантна поведінка, фрустрація – відчуття, яке виникає коли молодь відчуває перешкоди на шляху до досягнення своїх цілей. Отже, в існуючій системі суспільних відносин у молоді слід розвивати соціалізацію та ювентизацію яка є результатом її активної діяльності або її самореалізації, що залежить від потреб, мотивів, мрій, прагнень, переконань, можливостей й дій.

Ці перешкоди значно посилюють напруженість на ринку праці в молодіжному сегменті. З одного боку, молодь – це відкриті, активні, вмотивовані та прогресивні особистості, які швидко навчаються, мають високу соціальну мобільність, здатні до професійного зростання та можуть працювати протягом тривалого періоду. Однак, з іншого боку, брак практичних навичок та професійного досвіду знижує конкурентоспроможність молодих людей на ринку праці.

Економічний добробут є цінним орієнтиром для більшості з молодих людей України. За результатами дослідження «Покоління Z в Україні: цінності та орієнтації» [22], на думку учасників фокус-групи, створення щасливої країни – такої країни, яка забезпечує можливість знайти роботу, соціальні послуги, можливість мати гідну заробітну плату. Незадоволеність життям формується, якщо матеріальне становище сприймається як незадовільне, також на це

впливають низька оцінка здоров'я, депресія, низька самооцінка та оцінка власної значущості, низька соціальна активність тощо. Відчуття задоволеності життям залежить насамперед від фінансового становища: люди із кращим фінансовим становищем частіше визнають, що вони задоволені тим, як складається їх життя, аніж бідні, проте молодь віком до 20 років не оцінює свого матеріального становища в зв'язку з тим, що більшість з них у цьому віці знаходяться на утриманні батьків. Інформаційно-ресурсний портал для молоді [23], здійснив опитування з молодіжних й суспільних проблем, що хвилюють сучасну молодь у 21 столітті й надав можливість визначити їх потреби та пріоритети, це: житло, зайнятись, сім'я, політика, кар'єра. За результатами опитування першочерговими проблемами для молоді є житлові – 70%; зайнятість – 12%; сім'я – 2%; політика – 1%; кар'єра – 15%.

Важливо пам'ятати, що кожна складна ситуація може приховувати в собі нові можливості. Воєнний стан і повоєнне відновлення створюють нові потреби та вимоги, що відкривають двері для нових професій та напрямків.

Як зазначає Plan International, ескалація війни в Україні впливає на життя мільйонів людей, у тому числі молоді. Хоча конфлікт не має ознак послаблення, розробляються плани реконструкції, відновлення та мобілізуються ресурси для підтримки цих зусиль. Відповідно до Плану дій Ради Безпеки ООН щодо молоді, миру та безпеки, життєво важливо, щоб молоді люди, у всій своїй різноманітності, відігравали активну роль у формуванні майбутнього напрямку своїх країн [21].

Незважаючи на зростання невизначеності та нестабільності тривалої воєнної ситуації, більшу увагу необхідно приділяти готовності цілей до загроз економічній безпеці, забезпечуючи, щоб за можливості підвищити ситуаційну обізнаність про існуючі та потенційні загрози економічній безпеці країни та розробити випереджувальні заходи з метою підготовки суб'єктів господарювання (держави, бізнесу, громадян) до можливих кризових явищ.

Розуміючи необхідність посилення залучення молоді до процесу відбудови України, підтримуючи відновлення молодіжної інфраструктури, ПРООН у співпраці з Міністерством молоді та спорту в межах проєкту «Демократизація та права людини 2023-2026» та «Сприяння безпеці людини в Україні через реагування на багатомісрну кризу, спричинену війною» розпочало пілотну фазу програми «Віднова: UA» у 2022 році [1]. Його метою є сприяння розвитку волонтерства та участі молоді у відбудові України. В Україні та світі Програма розвитку ООН (ПРООН) підтримує розвиток потенціалу молоді та молодіжних організацій. У 2023 році розширюючи масштаби програми та залучивши Всеукраїнський молодіжний центр та ГО «Ейдос» відбувся перший молодіжний обмін залученням молодих чоловіків та жінок до процесів відновлення в Україні. Міністерство молоді та спорту України у співпраці з іншими програмами організує зустрічі з залученням молоді, серед яких – працівники молодіжних центрів, члени молодіжних рад, для обговорення поточних викликів та пріоритетів молодіжної роботи у період війни. Для налагодження роботи молодіжних центрів під час війни Всеукраїнський молодіжний центр розробив відповідні рекомендації.

На шляху до сталого відновлення України: погляди молоді з Європи, звіт Schwarzkopf Foundation Young Europe обговорювались ідеї [18], у рамках проєкту Європейського молодіжного парламенту «Rebuild Ukraine Ambassadors». 20 молодих європейців, переважно є вихідцями з України, впроваджуватимуть інновації в напрямку економічного відновлення та тісніших зв'язків з Європейським Союзом, враховуючи соціальні та екологічні аспекти нашої країни.

Шляхи подолання молодіжного безробіття включають оптимізацію роботи центрів зайнятості, зокрема через співпрацю з приватним сектором; подальше вдосконалення освітніх програм з метою наближення знань і навичок, отриманих молодими людьми під час навчання, до кваліфікаційних вимог роботодавців; розширення програм стажування та практики [25]. Також, слід звернути увагу на необхідність мотивації працівників підприємства з метою підвищення ефективності використання трудового потенціалу та його підприємницького потенціалу в цілому, що виступає індикатором за умови врахування потреб людини [26].

Враховуючи мотиваційну складову слід звернути увагу на внутрішній світ молоді, її особистості, інтелект, образ та поведінку, для того, щоб направити їх внутрішній потенціал на вирішення конкретних завдань суспільства, як правило, суворо персоніфіковані та індивідуальні:

- особистісні характеристики молоді при прийомі на роботу, з метою підвищення ефективності діяльності підприємства, завдяки зміцненню її згуртованості, створенню команди;
- формування колективу на основі відповідності отриманих знань, навиків та вмій з урахуванням власних інтересів, що створює комфортні умови праці;
- умови праці та соціальне забезпечення співробітника з дотриманням загальних положень та гарантій конституційного, трудового права враховуючи вік молодих працівників;
- формування особистої мотивації молодих людей виходячи з філософії підприємства та індивідуального вкладу кожного;
- мінімізацію конфліктних ситуацій (скандалів, образ, стресів, подразнень) якщо такі виникають серед молоді;
- розробку службової кар'єри на основі рівня їхньої освіти та зростання інтелектуальних здібностей;
- формування корпоративної культури на основі норм поведінки та образів ідеальних молодих співробітників.

Отже, для активізації творчого потенціалу молоді потрібно задіяти мотивуючі чинники, зокрема: особистий успіх; визнання; збагачення праці (зацікавленість); відповідальність; можливість професійного зростання.

Президент України В. Зеленський провів нараду з представниками Міністерства освіти і науки, Міністерства у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб, Міністерства внутрішніх справ, Державної міграційної служби щодо розробки програми мотивації молоді на окупованих територіях. Президент додав, що ці заходи мають мотивувати молодь здобувати українську освіту та допомогти формувати своє майбутнє життя на підконтрольних Україні територіях [31].

Державний центр зайнятості у співпраці з українськими роботодавцями та Career Hub у жовтні 2023 року запустили програму «Future of Work 2030: Як підготуватися до змін в Україні» для перенавчання безробітної молоді, що спонукає її до перекваліфікації за різними спеціальностями враховуючи затребуваність на ринку праці [27]. Також, Державний центр зайнятості на сайті запустив тест-платформу з профорієнтації та розвитку кар'єри, що дозволяє зрозуміти який вид професійної діяльності підходить людині, допомагає оцінити власні здібності, інтереси, потенціал та свідомо обрати майбутню професію чи розробити стратегію розвитку кар'єри враховуючи базові непрофесійні соціальні навички Soft Skills, що складають 80% загальних навичок людини – комунікативні та лідерські навички, вміння працювати в команді, тайм-менеджмент, критичне мислення, стресостійкість тощо [28].

Міністерство економіки розпочало розширення програм підтримки зайнятості, щоб вирішити проблему безробіття, особливо серед незахищених верств населення, допомогти всім, хто хоче працювати, сприяти відновленню та розвитку нашої країни. Мета проекту «Робота без бар'єрів» — максимально полегшити роботу найбільш незахищеним верствам населення України, особливо людям з інвалідністю, ветеранам, молоді без досвіду роботи та внутрішньо переміщеним особам [29].

На нашу думку, розроблені програми визначають чіткі шляхи та можливості молодіжного сегменту ринку праці для тих, хто хоче реалізувати своє право на гідну працю в демократичній державі у цей нелегкий для країни час, щоб уникнути загроз економічній безпеці.

Реалізація національного плану відновлення країни вимагає збалансування попиту та пропозиції на ринку праці. Сучасна молодь, в епоху стрімкого розвитку технологій, має високий рівень цифрової грамотності, більшу свободу уяви та готовність йти на ризик, знаходити незвичайні рішення, які сприяють створенню та появі нових інноваційних ідей.

Тому розуміння та вирішення проблеми молодіжного безробіття в умовах військового стану та післявоєнної відбудови має першочергове значення для забезпечення стабільності та подальшого розвитку країни на ринку праці. На державному рівні необхідно активізувати роботу щодо сприяння зайнятості молоді, адже молодь завжди шукає нових перспектив.

7. Перспективи подальшого розвитку досліджень

Перспективи подальшого розвитку досліджень вбачаємо у розробці прозорого, ефективного механізму заохочення роботодавців до найму молодих фахівців, підвищення мотивації молоді до праці, удосконалення їх професійних знань та вмій, що має стати пріоритетом національної політики молодіжного сегменту, та стане стратегічною інвестицією у економічний та соціальний розвиток країни.

8. Висновки

Отже, попри величезні втрати завдані війною, зміцненню стабільності українського суспільства, стабілізації молодіжного ринку праці та уникнення загроз економічній безпеці сприяють такі тенденції серед молоді:

- підвищена громадська активність – зросла частка молоді яка займається волонтерством та суттєво зріс відсоток молодих людей які вбачають першочергову життєву ціль – бути корисними для своєї країни;

- бажання повернутись в Україну – молоді люди, які виїхали за кордон через бойові дії, хочуть повернутися до попереднього або до іншого місця проживання для відбудови цілісності країни;

- відсутність намірів виїзду за межі України – молодь, яка не хоче залишати країну в період війни а має намір використати свій потенціал та створює умови для самореалізації, це можна пояснити як посиленням патріотизму та соціальної згуртованості;

- єдність у баченні умов миру та майбутнього України – молодь однотайно підтримує територіальну цілісність країни та демократичні погляди;

- зростає толерантність до найбільш стигматизованих і вразливих груп населення – молодь усвідомлює проблеми та потреби інших людей та проявляє розуміння.

Оскільки молодь є невід’ємною частиною робочої сили, цей додатковий потенціал невдовзі матиме значний вплив на покращення економічного та соціального стану країни та відродження національної та духовної спадщини українського народу. Порівняно з працездатним населенням інших вікових груп вони мають досить значні переваги: володіє потенціалом, креативністю та новаторським мисленням, що дозволяє бути ключовими драйверами змін у ринковій економіці для активізації соціально-економічного відродження країни, тому їх думки та оцінки є надзвичайно важливими для формування відповідної молодіжної політики та буде рушієм реконструкції, відновлення та розвитку післявоєнної економіки України.

Список літератури:

1) Залучення молодих чоловіків та жінок до процесу відновлення України через проведення молодіжних обмінів. Available at: <https://www.undp.org/uk/ukraine/news/zaluchennya-molodykh-cholovikiv-ta-zhinok-do-protsesu-vidnovlennya-ukrayiny-cherez-provedennya-molodizhnykh-obminiv>

2) Соціальна згуртованість під час війни: Результати дослідження SHARP Хвиля 1. Available at: <https://app.scoreforpeace.org/en/pub/461>

3) Любомудрова Н., Гойчук В. (2022). Зміни на ринку праці в умовах воєнного стану та перспективи післявоєнного відновлення. *Економіка та суспільство*, (40). doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-31>

- 4) Ситник Й. С., Рогуцька І. В. (2022). Сучасні тенденції працевлаштування молоді в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. № 4. Available at: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-4-07-02/2022-4-07-02>
- 5) Холодницька А., Бондаренко А. (2023). Молодіжне безробіття в Україні в умовах воєнного стану та розробка заходів щодо забезпечення працевлаштування молоді. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. № 1 (33), С. 54–65. doi: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-1\(33\)-54-65](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-1(33)-54-65)
- 6) Т. І. Павлюк (2020). Стан та проблеми працевлаштування молоді в Україні. *Ефективна економіка*. № 12 Available at: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2020/99.pdf
- 7) Дериховська В. (2017). Аналіз проблеми молодіжного безробіття. *Економіка і суспільство*. Вип.8. С.532–536. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/90.pdf
- 8) Пищуліна О., Маркевич К. (2022). Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. *Аналітична записка. Центр Разумкова*. Available at: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPISPISHULINA-2.pdf>
- 9) Verd J.M., Barranco O., Bolibar M. (2019). Youth unemployment and employment trajectories in Spain during the Great Recession: what are the determinants? *Journal for Labour Market Research* Volume 53, Issue 1, Article number 4. doi: <https://doi.org/10.1186/s12651-019-0254-3>
- 10) Богацька, Н. (2022). Вплив ринку праці на конкурентоспроможність соціального підприємства. *Економіка та суспільство*, (43). doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-1>
- 11) Іваницька С. Б., Мороховець І. О. (2015). Проблема безробіття молоді України. *Ефективна економіка*. Вип. 9. Available at: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4325>
- 12) Дериховська В. (2017). Аналіз проблеми молодіжного безробіття. *Економіка і суспільство*. Вип.8. С. 532–536. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/90.pdf
- 13) Аналітична та статистична інформація. Державна служба зайнятості України. Available at: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67>
- 14) Khachatryan V., Krasnyak O. (2023) Formation, functioning and efficiency of using personnel potential of Ukrainian enterprises in the conditions of war. *Colloquium-journal* №9 (168), Część 1, P. 39–45.
- 15) Трекер економіки України під час війни. ЦЕНТР ЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ. Available at: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>
- 16) Over 9 million border crossings registered from Ukraine – UN agency. Reuters. Available at: <https://www.reuters.com/>
- 17) Мінфін. Чисельність населення України з 1990 по 2022 рр. Available at: <https://index.minfin.com.ua/reference/people/>
- 18) На шляху до сталого відновлення України: погляди молоді з Європи. Available at: <https://recovery-ukraine.org/reports-author/schwarzkopf-foundation-young-europe/>
- 19) Судаков М., Лисогор Л. Ринок праці України 2022–2023: стан, тенденції та перспективи. Available at: https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf
- 20) Ukraine Refugee Situation // UNHCR. Operational Data Portal. Available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
- 21) Молодь про війну в Україні. Висвітлення позиції молоді щодо реконструкції та відновлення України. Дослідження Plan International. Available at: <https://plan-international.org/uploads/2023/09/Plan-International-Ukraine-Response-Youth-Voices-Policy-Paper-June-2023-Ukrainian.pdf>
- 22) Українське покоління Z: цінності та орієнтири: результати репрезентативного соціологічного дослідження. Київ: Нова Європа, 2017. Available at:

<http://neweurope.org.ua/analytics/ukrayinske-pokolinnya-z-tsinnosti-ta-oriyentyry/>

23) Інформаційно-ресурсний портал для молоді. Available at: <http://molodistua.org/about/>

24) Стратійчук В.М., Новак І.Г. (2020). Сутність та класифікація трудових ресурсів підприємства. *Приазовський економічний вісник*. № 6(23). С.146–150. doi: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-6-25>

25) Богацька Н., Бондаренко О. (2019). Соціально-економічний аналіз безробіття та зайнятості на ринку праці в Україні. *Молодий вчений* №11(75), С. 450–454. doi: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-98>

26) Хачатрян В.В. (2021). Мотивація працівників як індикатор розвитку підприємницького потенціалу підприємства. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. № 3. С.16–20.

27) Програми з перекваліфікації безробітної молоді в Україні. Available at: <https://careerhub.in.ua/allprojects/programy-z-perekvalifikacziyi-bezrobitnoyi-molodi-v-ukrayini/>

28) Офіційний Інтернет-портал Державної служби зайнятості України. Сервіс з он-лайн тестування. Платформа профорієнтації та розвитку кар'єри. Available at: <https://profi.dcz.gov.ua/>

29) У 2023 році Мінекономіки розширить програми стимулювання зайнятості, зокрема вразливих категорій населення. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-2023-rotsi-minekonomiky-rozshyryt-prohramy-stymuliuvannia-zainiatosti-zokrema-vrazlyvykh-katehorii-naselennia-iuliia-svyrydenko>

30) Сибірцев В.В. (2017). Ринок праці як складова забезпечення економічної безпеки національного та регіонального розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. №17. С.129–135. Available at: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/25.pdf>.

31) Зеленський хоче «мотивувати» молодь з окупованих територій зберігати громадянство України. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-okupovani-terytorii-ukrainske-hromadianstvo/30429321.html>

Economic security in the conditions of martial law as a factor in the formation of the youth labor market

Valentyna Khachatryan

Department of Economics and International Relations, Vinnytsia Trade and Economic Institute DTEU, Vinnytsia, Ukraine
ORCID 0000-0003-0620-3223

Olena Krasnyak

Department of Economics and International Relations, Vinnytsia Trade and Economic Institute DTEU, Vinnytsia, Ukraine
ORCID 0000-0003-1645-1431

Abstract: The article is devoted to researching the problems of the youth labor market during the period of martial law and post-war reconstruction of the country and outlines the impact of negative trends in the labor market on economic security. The current situation on the labor market in the conditions of war is analyzed, which is characterized by a decrease in the level of employment and an increase in the level of unemployment, which is especially acute for young people. The main reasons for the imbalance between the demand and supply of young people in the labor market, which affects the economic development of the country, have been identified. Attention is focused on the needs of young people related to the sphere of professional self-determination and their level of readiness for active changes. The issue of the dynamics of the number and specific weight of unemployed youth by age group is analyzed during the period of high economic and social tension, which negatively affected and intensified as the level of economic activity and employment decreased

during the period under study. The main aspects that regulate the economic well-being of young people are highlighted and the value orientations of safety in the youth labor market are defined. The factors that are the benchmarks of well-being for the majority of young people are revealed, and the components that hinder young people when looking for a job are identified. In addition, it has been studied that the longer the hostilities continue, the more young people emigrate to European countries for education, which creates an imbalance in the formation of the national youth labor market and has a significant impact on the economic development of the country. It was found that, despite the military actions, the youth labor market began the process of stabilization, demonstrating its adaptability to the needs and current conditions and will have a positive impact on economic security.

Key words: labor market, economic security, youth unemployment, martial law, population employment.
